

VALORIFICAREA EXPERIENȚEI DIPLOMATICE ACUMULATE DE RSSM POSTBELICĂ ÎN PROMOVAREA INTERESULUI NAȚIONAL AL MOLDOVEI

ROMAN Alexandru,

Doctor habilitat în științe istorice, profesor universitar

Universitatea de Stat din Moldova,

Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

Departamentul Relații Internaționale

The article is focused on the analysis of the Republic of Moldova national interest emphasizing the importance of diplomatic experience in promoting national interest in the last decades of the post-war Moldovan Soviet Socialist Republic and first years of the state independence. The author relies on the analysis of the historiography in the research field and of historical and current official sources, involving partially his personal experience. It is the first research of this issue in national historiography.

Keywords: diplomacy, national interest, sovereignty, the Republic of Moldova, MSSR, Ministry (Commissary) of Foreign Affairs, Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova

Interesul național, în calitate de fenomen fundamental, care călăuzește conduita fiecărui stat în viața internațională, trebuie să pătrundă continuu în conștiința clasei politice și a tuturor cetățenilor. În Republica Moldova, care a devenit stat independent acum un sfert de secol, interesul național se realizează prin promovarea unei politici externe active, care preponderent este determinată de anumite interese statale, principalele priorități fiind asigurarea securității țării și a întregii populații politnice, a independenței și suveranității naționale, precum și a integrității teritoriale. Aceste interese statale au, în principiu, un caracter obiectiv și prioritar.

Totodată, în vederea determinării și promovării interesului național de stat, Republica Moldova se află doar la etapa inițială, când în virtutea multor factori obiectivi și subiectivi, de ordin intern și extern, realizarea dezideratului național privind asigurarea securității în context internațional ce prezintă o zonă de concordanțe ale intereselor naționale a diferitor state, adeseori se transformă într-un proces extrem de contradictoriu. Din momentul obținerii independenței politice au existat forțe politice interne (în special, anumite partide politice) și externe (care țin de poziția oficială și neoficială a unor state vecine), ce au atentat la identitatea sa statală.

În literatura de specialitate editată în Republica Moldova pe parcursul ultimului deceniu sunt abordate numeroase probleme ce țin de asigurarea interesului național, promovarea politicii externe a statului, a diplomației. Însă problematica istoriei diplomației statului moldovenesc de la apariție și pînă în prezent este studiată insuficient sau în unele cazuri există mențiuni fugitive și superficiale, fapt ce ne motivează să acordăm acestui domeniu o atenție deosebită. Investigația dată este

direcționată spre a aduce în măsura posibilităților o contribuție modestă la formarea conceptului de activitate diplomatică din punct de vedere a asigurării interesului național de stat al Republicii Moldova, formarea și conștientizarea relației noțiunilor de „*cetățean-stat, patriotism, statalitate moldovenească*”.Diplomația moldovenească în parcursul său istoric a servit ca obiect principal al statului de promovare și realizare a politicii sale, s-a dezvoltat odată cu apariția și evoluția statalității moldovenești, caracterul ei corespunzând naturii și relațiilor social-politice, scopurilor și priorităților politicii externe cât și a caracterului geopolitic.

Conceptul de „interes național” în politica externă este reflectat, în special, în lucrările Ambasadorului Extraordinar și Plenipotențiar Emil Ciobu, care menționează că interesul național al statului moldovenesc trebuie să constituie „expresia unei voințe consolidate a întregii populații a țării, indiferent de apartenența etnică sau confesională, în vederea realizării unor obiective bine determinate și susținute masiv în interior, o politică activă externă desfășurată pentru realizarea cât mai amplă a acestei voințe” [1, pp. 9, 13]. Un aport deosebit la studierea diverselor aspecte ale problemei abordate și-au adus și alți profesori de la Departamentul Relații Internaționale FRIȘPA, inclusiv dr. hab. în științe politice V.Saca și dr. în științe politice Svetlana Cebotari, care conchid că la etapa actuală „*noțiunea de interes național se definește nu numai prin dimensiuni valorice, ci și prin factorul pragmatismului, al capacității statului de a-și propune și de a-și atinge anumite scopuri*”[2, p. 124 – 126].

Conform prof. univ. V. Beniuc, Republica Moldova la moment „*doar își formează interesul național, elita fiind în procesul inițial și cu regret destul de trenant în determinarea și conștientizarea lui*” [3, p. 161]. Prof. univ. V. Saca subliniază că în statele în care tranziția spre democrație întârzie, inclusiv în Republica Moldova, structura interesului național este instabilă, nu are destulă substanță valorică nici la unul din câmpurile sale constitutive, inclusiv: pozițional, perceptiv, teleologic, tehnologic și normativ, etc. Mai mult, în cadrul acestor state este problematic însuși mecanismul de organizare, funcționare și autorealizare al potențialului structural de interes național [4, p. 120], deoarece dispune de un spațiu restrâns de manifestare. Susținem întru totul opinia expusă, precum că „*edificarea interesului național în R. Moldova se desfășoară anevoios, cunoscând succese, insuccese și chiar alunecări înapoi*”, avînd la bază mai mult conținut declarativ decît real. În această situație dificilă se impune *elaborarea unei „idei general-naționale”* [5, p.64] în vederea realizării lui, *idee ce „ar uni în jurul său toți cetățenii”*.

În aceeași ordine de idei, Ambasadorul A.Burian, prof. univ., menționează că interesele naționale reprezintă structural o interconexiune complexă de factori care „*în totalitatea lor determină conținutul și caracterul experienței național-istorice a poporului sau a țării*”[6, p.4-9]

Însă trebuie să atenționăm că nici Concepția politicii externe a R. Moldova din 8 februarie 1995, nici Concepția securității naționale a R. M. (22 mai 2008), precum și

alte documente oficiale, nu definesc expres și univoc fenomenul de interes național. Aceste acte în domeniu conțin doar referințe, dar fără a preciza mai multe sintagme, cum ar fi „*interese naționale majore*”, „*interesele Republicii Moldova*”. În conținutul lor numai sînt definite și concretizate prioritățile și direcțiile principale ale politicii externe, obiectivele și liniile directorii de bază în asigurarea securității naționale. Concomitent, în opinia noastră, acestea în aspect valoric și în raport ierarhic sînt mai puțin relevante comparativ cu interesele naționale, prioritățile avînd statut de obiective strategice, iar direcțiile principale fiind acțiuni de valorificare a opțiunilor trasate.

Doar concis, Concepția politicii externe a Republicii Moldova face o referință generală la „*interesele naționale majore*” și acreditează convingerea, precum că „*realizarea acestor priorități (consolidarea independenței și suveranității țării, asigurarea integrității teritoriale, afirmarea Republicii Moldova în calitate de factor de stabilitate în plan regional, contribuirea la promovarea reformelor social-economice, edificarea statului de drept, - n.n.), ce constituie esența politicii externe a Republicii Moldova, va asigura, în concordanță cu interesele naționale majore, edificarea statutului nostru în calitate de stat independent, unitar și indivizibil...*”. Concepția securității naționale a R. M., abordînd conexiunea dintre interesele naționale și securitatea națională, specifică că „apărarea și atingerea” lor se va asigura prin integrarea europeană și participarea la procesele de cooperare internațională. Astfel, primul document imprimă interesului național al Republicii Moldova un caracter etatist și conferă primordialitate dimensiunii politice, urmărindu-se edificarea statului independent, unitar și indivizibil, iar cel de-al doilea tinde să acrediteze ideea că interesele naționale ale R. Moldova se asociază mai ales cu integrarea europeană, prin racordarea legislației naționale la exigențele acquis-ului comunitar.

Republica Moldova, situată geografic în sud-estul Europei, a îmbibat în sine practic toate nuanțele scindării provocate de divizarea economico-culturală și politico-militară a bătrînului continent pe parcursul a circa ultimilor două secole. Mai mult ca atît, așezată la intersecția a două religii mondiale – creștinismul (divizat după anul 1054 în ortodoxism și catolicism) și islamismul, precum și a două cele mai mari civilizații ale omenirii - occidentală și cea orientală, populația republicii în afara bogățiilor spirituale ale acestor izvoare nesecate de cultură și înțelepciune umană și-a mai asumat în conștiința sa socială și întregul lor potențial (fie creativ sau conflictual). Istoria parcursă în aceste condiții a confruntării geopolitice nu putea să nu-și lase amprenta asupra procesului de constituire și dezvoltare a tînărului stat independent.

Fenomenul interesului național sau statal în Moldova, în general, a parcurs o perioadă extrem de controversată de-a lungul istoriei sale multisekulare. Astfel, în context temporal interesul statal al formațiunii statale integre – Țara Moldovei s-a manifestat cel mai amplu și mai profund grație diplomației abile a suveranilor Ștefal al III-lea cel Mare [7, p. 30-32], (și a fondatorului dinastiei Mușatinilor, Petru I, care încă în 1386 a stabilit primul contact interstatal cu kneazul Dmitri Donskoi al Rusiei Moscovite, încheind apoi și primul tratat din 26 septembrie 1387 cu regele Poloniei)

[8, p. 77-95], precum și Dimitrie Cantemir (care în cea de-a doua domnie a încheiat Tratatul de la Luțk din 2/13 aprilie 1711 cu Petru I cel Mare al Rusiei, materializând astfel tentativele predecesorilor săi, Vasile Lupu, Gheorghe Ștefan și Constantin Cantemir) [9, p. 105-107, 116-119]. Doar peste circa două secole și jumătate s-au constituit premise favorabile acestui fenomen și deja de la începutul epocii postbelice procesului creării dezideratului dat i-au fost direcționate unele acțiuni de politică internă și externă în Moldova de la Est de Prut.

În context teritorial tînărul stat Republica Moldova s-a constituit în hotarele spațiului moldovenesc de la Est de Prut și Dunăre, conform prevederilor Tratatului postbelic de la Paris (1947), ce include circa două treimi din teritoriul fostei Basarabiei de pînă în anul 1940.

Astfel, temporal și după conținutul ei această formațiune există de circa șapte decenii și jumătate, care primii peste 45 de ani a purtat denumirea oficială de RSSM în componența URSS și doar ultimul sfert de secol – Republica Moldova independentă. Specialiștii occidentali în materie constată în contextul Tratatului de pace sovieto-român de la Paris din 1947: „*România cedează Uniunii Sovietice Basarabia, smulșă de la Rusia în 1918*”. În fond, startul renașterii fenomenului statal (comparativ, doar a spațiului estic al Statului moldovenesc de altă dată, avînd acum centrul administrativ la Chișinău, iar în martie-august 1944, pînă la sfîrșitul perioadei ocupației fasciste a capitalei, chiar pe Nistru, la Soroca) a fost dat în anii Războiului II Mondial.

Sursele istorice și documentele organelor oficiale de stat atestă că deja în anii 1943-1945, în cadrul abordării la diferite conferințe internaționale a subiectului privind înființarea Organizației Națiunilor Unite (ONU), reprezentanții URSS insistau asupra faptului ca fiecare din cele 16 republici unionale edxistente atunci să devină membru asociat al acestui important și prestigios forum mondial. Însă, problema dată nicidecum nu consta în grija consolidării statutului internațional al RSSM și altor republici sovietice, ci urmărirea interesele geopolitice ale viitoarei supraputeri mondiale de a-și asigura mai multe voturi în cadrul ONU. Pentru realizarea acestui deziderat, însă, se cerea, ca minimum, existența unui suport juridic și legislativ respectiv. De aceea, la inițiativa liderului sovietic I.Stalin, Sesiunea a X a Sovietului Suprem al URSS, a adoptat Legea: „Cu privire la acordarea de împuterniciri republicilor unionale în domeniul relațiilor externe și transformarea în legătură cu aceasta a Comisariatului Norodnic al Afacerilor Externe din instituție de stat unională în instituție de stat unional-republicană”(1 februarie 1944).

În conformitate cu prevederile acestei legi, republicilor sovietice li se acordau drepturi reale în domeniul relațiilor internaționale, inclusiv se stipulau următoarele: „Republicile unionale pot stabili legături directe cu statele străine și încheia cu ele acorduri”. Dezideratul privind interesul statal părea să obțină, în sfîrșit, un suport juridic solid. Astfel, legea menționată a întrodus modificări la Constituția URSS (1936), fiind completată cu articolul 18 „a” privind prerogativele externe ale republicilor unionale. În conformitate cu Legea Fundamentală a statului federal, la

Sesiunea a III-a a Sovietului Suprem al republicii (1-2 decembrie 1944) au fost efectuate completările respective și în Constituția RSSM, art. 15 „b” prevăzând că „Republica Sovietică Socialistă Moldovenească are dreptul de a stabili relații directe cu statele străine și incheia cu ele acorduri”, „*se stabilește reprezentanța RSS Moldovenești în relațiile internaționale*” (art. 19“c”).

Dar normele constituționale enunțate în anul 1944, serveau doar în calitate de justificare doctrinară cu privire la opțiunea independentă a republicilor unionale în sfera diplomației și a relațiilor internaționale. Rațiunea adoptării și promulgării legii menționate, a fost de natură pur politică, având scopul sporirii pe contul republicilor unionale a numărului de reprezentanți ai URSS în organizațiile internaționale postbelice și sensul adevărat al noii legislații consta în consolidarea pozițiilor internaționale ale Uniunii Sovietice, însă a fost creat Ministerul de resort.

În context comparativ, Republica Moldova actuală este un stat cu o populație majoritară (precum sînt Germania, Anglia, Franța, Rusia și alte țări europene), iar populațiile majoritare sunt unicul garant intern al existenței și supraviețuirii acestor state. Valorile naționale ale populației majoritare, precum ar fi cele identitare: limba, istoria și cultura, devin valori de stat ce sînt apărute și promovate cu sfințenie de către instituțiile statale, cât și de liderii intelectuali și politici, de toți cei ce dețin puterea, ai statelor cu populații majoritare. Aceste priorități s-au manifestat concludent de-a lungul secolelor și au devenit tradiții istorice în cadrul tuturor circumstanțelor manifestate în spațiul geografic și timp, sub diverse formațiuni statale, inclusiv: Țara Moldovei (1359-1862), RD Moldovenească (1917-1918), RSSM (1940-1991) și Republica Moldova contemporană din ultimul sfert de secol. Tocmai existența teritoriului țării noastre de-a lungul timpului în diferite dimensiuni istorice a determinat preluarea mai multor modele de modernizare, devenite tradiții istorice benefice pentru consolidarea statală actuală.

Concomitent, paradoxală însă este realitatea politică din Republica Moldova, unde intenționat déjà de ani buni este paralizată funcționalitatea art. 13 al Constituției țării (adoptată în mod democratic încă la 29 iulie 1994 și fiind promulgată la 27 august a anului respectiv) privind stabilirea constituțională a limbii oficiale, de stat a țării. Mai mult chiar, valorile supreme, inclusiv și interesul național al statului, sînt subminate și de faptul extrem de clar în orice societate democratică, dar nu și în Republica Moldova, cu-i aparține primatul legislativ – Constituției în calitate de Lege Fundamentală a statului, sau Curtii Constituționale, care prin actele adoptate pretinde modificarea Constituției la capitolul limbii de stat.

Ministerul Afacerilor Externe al RSS Moldovenești, déjà de la crearea sa (1944), urma să asigure, prin intermediul instituțiilor sovietice de peste hotare, legătura structurilor de stat ale republicii cu instituțiile respective străine, să colaboreze cu consulatele generale ale statelor străine de pe teritoriul URSS, în sfera de activitate a cărora se afla și RSSM. De asemenea, Ministerul de externe moldovean îndeplinea funcții specifice serviciului diplomatic, menținând relații permanente cu reprezentanțele

diplomatice ale statelor străine în Uniunea RSS și colaborând cu ziariștii străini acreditați la Moscova. Ministerul, de asemenea, desfășura activități de informare și promovare în rândul cetățenilor sovietici și străini a politicii externe și interne a Statului Sovietic, de informare a membrilor delegațiilor din republică, ce plecau peste hotare. Astfel, și autorul prezentului studio a cunoscut suportul informativ al MAE de mai multe ori, fiindu-i încredințată conducerea delegațiilor de tineret din RSSM în India și Republica Șri-Lanca (noiembrie-decembrie 1982) și cea a Ministerului Culturii în România (august 1989), precum și a grupurilor de tineret la Jocurile Olimpice de la Moscova din vara anului 1980 și la Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților (Moscova, 1985). În ajunul plecării membrii acestor delegații audiau lecții informative privind relațiile internaționale și raporturile oficiale cu țările respective.

De fapt, Ministerul de resort interacționa direct, de asemenea, cu consulatele generale ale țărilor socialiste din orașele Kiev și Odesa, în sfera de activitate a cărora intra și RSSM. Aceste contacte vizau desfășurarea în Moldova a acțiunilor legate de proiectele de colaborare bilaterală, de aniversările tratatelor de prietenie, sărbătorile naționale, organizarea întâlnirilor și discuțiilor cu conducătorii organelor de partid, sovietice, de tineret și economice ale RSSMoldovemești, etc.

Statul Republica Moldova, în calitatea sa de subiect al dreptului internațional, a fost creat prin jertfa populației majoritare de moldoveni care este și unicul garant intern al existenței și supraviețuirii entității statale, iar valorile identitare ale întregii populații, devin, sau, mai bine zis, ar fi trebuit să devină, valori „statale”, ale Republicii Moldova, devenită actor al sistemului internațional. Toate acestea, desigur, au influențat pozitiv asupra procesului de formare și conștientizare a interesului național statal în țara noastră, deși chiar și după 25 de ani de independență statală în țară mai lipsește un ideal unificator, care să proiecteze prezentul în viitor.

Astfel, cele mai fundamentale componente ale interesului național a statului nostru, sunt: asigurarea securității, a integrității și independenței țării și realizarea bunăstării populației Republicii Moldova. Printre aceste componente prioritare ale interesului național, în special, se evidențiază în contextul relațiilor internaționale interesul statal, care prin esența sa reprezintă de fapt asigurarea securității și existenței Republicii Moldova. Acest interes statal (sau național, avînd aceleași fundamente și sens de conținut) este unul natural, care face tot posibilul să supraviețuiască în orice situație, iar statul contemporan R. Moldova e și firesc să aibă un asemenea interes în scopul păstrării integrității sale teritoriale.

În perioada respectivă a fost inițiată și crearea unor zone transfrontaliere de cooperare economică, în care era decisivă tot mai mult prezența unui interes economic, deși fiind încă dificil de identificat. Printre altele, subsemnatul aflîndu-se în fruntea Secției de Relații Internaționale a CC al unicului partid în acea perioadă (conform Constituției, fiind partid de guvernămînt în anii “perestroiceii” gorbacioviste), coordona inclusiv și cooperarea transfrontalieră cu România. Principalul exemplu al colaborării moldo-române încă de la începutul anilor 80 ai secolului trecut a fost construirea pe

parcursul a 5 ani și exploatarea comună, pe bază de paritate, a Hidrocentralei electrice de pe Prut, de la Costești (RSSM, raionul Rîșcani) – Stînca (din județul Botoșani, România)*, colaborarea bilaterală în acest domeniu fiind coordonată și de subsemnatul (conducînd un timp Sectorul Relații Internaționale al CC al partidului ce conducea republica pînă la independența de stat), care pînă în prezent produce energie electrică și asigură necesitățile zonei de nord a Republicii Moldova. Practica existentă în țările democratice prevede că minoritățile naționale sunt încurajate și chiar impuse pe căi legale să se adapteze și să se integreze la valorile populației majoritare. Neadaptarea și neintegrarea minorităților naționale la valorile populației majoritare sînt considerate un pericol eminent pentru securitatea statului și orice abatere în acest sens este curmată la timp de către instituțiile statului, de liderii intelectuali și politici, cît și de guvernanții respectivi de toate nivelele.

Punctul culminant al mișcării de eliberare națională din Republica Moldova, în contextul identificării interesului național, a fost marcat de zilele de 27 august și 31 august 1989. Astfel, la 27 august este convocată prima Mare Adunare Națională în Chișinău, la care participă practic reprezentanți din toate raioanele republicii, Apoi, la 31 august 1989 sesiunea Sovietului Suprem al republicii (viitorul Parlament) a adoptat legea cu privire la statutul limbii de stat și trecerea la alfabetul latin, urmînd apoi revenirea la tricolor și simbolurile naționale, iar la 23 iunie 1990 a fost declarată suveranitatea RSS Moldovenești [10, p. 81]. Momentul acesta semnifică victoria parțială a mișcării de renaștere spirituală și națională în Republica Moldova, revenindu-se la alfabetul latin, oficializarea limbii de stat și simbolicii naționale (subsemnatul fiind desemnat în calitate de secretar responsabil al Comisiei pentru elaborarea simbolicii), care de fapt au pus capăt diverselor speculații politice în acest domeniu.

Confirmare că era o luptă politică dîrză între promotorii ideii naționale privind oportunitatea revenirii la grafia latină a limbii oficiale din Moldova și conducerea conservatistă a republicii din acea perioadă scrie în lucrarea sa doctorul în științe istorice, Gh. Gorincioi. Autorul menționa că la 31 august 1989 problema abordată a fost susținută chiar și de conducătorul RSSM de atunci *Hidrocentrala a fost dată în exploatare în anul 1978, iar după volum și suprafață, lacul de acumulare al hidrocentralei déjà de circa patru decenii a fost și continuă să fie cel mai mare din Republica Moldova.S. Grossu, ce sublinia: *“deși pentru promovarea acestei poziții, anterior Alexandru Roman a fost destituit din funcția de șef al Sectorului Relații Internaționale al CC”* [11, p. 86].

Nici ulterior RSSM, și nici celelalte republici sovietice, n-au fost autorizate de centrul federal să stabilească relații diplomatice sau consulare cu statele străine și să opereze schimburi de reprezentanțe diplomatice cu acestea. Chiar și în pofida faptului că în următoarea Constituție a RSSM (1978), se proclama că *„RSS Moldovenească are dreptul de a intra în relații cu statele străine, de a încheia cu ele tratate și de a face schimb de reprezentanți diplomați și consulari, de a participa la activitatea organizațiilor internaționale”* (art. 73). Deși pînă la începutul anilor '90 istoriografia

sovietică abunda de teorii cu privire la suveranitatea RSSM și a altor republici, ele erau lipsite de posibilitatea de a-și promova interesul statal, fiindcă nu dispuneau de atributele inerente, inalienabile și indivizibile statului suveran, nu exista o suveranitate de stat reală.

În situația controversată respectivă, anual Moldova era vizitată de zeci de delegații străine, inclusiv: în 1985, de exemplu, - de 58 de delegații, în 1986 – de 52, cărora ministerul le acorda serviciile necesare, etc. Bunăoară, în 1986, colaboratorii ministerului au desfășurat o activitate organizatorică și politică considerabilă pentru a asigura buna desfășurare a vizitei de informare în RSS Moldovenească a unui grup considerabil de diplomați străini, reprezentând 28 de șefi de misiuni diplomatice acreditate la Moscova. Oaspeții au luat cunoștință de monumentele de istorie și cultură ale capitalei Moldovei, au vizitat un șir de întreprinderi industriale și agricole. Diplomații străini au avut întâlniri cu primul secretar al CC al PC al Moldovei, S. Grossu, cu președintele Consiliului orașenesc Chișinău și alți guvernanți. În același an, Ministerul de Externe a efectuat un volum mare de lucru în legătură cu vizitele în RSSM a Ambasadorilor Extraordinari și Plenipotențieri ai Cubei, Bulgariei, Romaniei în URSS și Ambasadorului Extraordinar și Plenipotențiar al URSS în România Evghenii Teajelnikov, etc. [12, p.18].

Ministrul afacerilor externe Petru Comendant, care aproape un deceniu a activat pe tărîmul diplomației moldovenești, considera că sarcina diplomației de nivel republican constă în asigurarea activității normale a republicii pe arena internațională și a creșterii prestigiului ei, ce reprezenta un mod vualat de promovare a interesului național. În opinia ministrului P. Comendant, problema urma să fie soluționată pe cale legislativă și nu numai prin declararea drepturilor republicilor unionale de a stabili de sine stătător relații cu statele străine, a încheia contracte și a efectua schimburi de reprezentanți diplomatici și consulari, a participa la activitatea organizațiilor internaționale, așa după cum era prevăzut în art. 80 din Constituția URSS și art. 73 din Constituția RSSM, ci și prin delimitarea funcțională a acestor drepturi, ținându-se cont de specificul intereselor unionale și a celor republicane. Ministrul revendica dreptul de a face declarații politice, a prezenta note și memorandumuri în problemele internaționale actuale, mai ales în cazurile cînd evenimentele vieții mondiale vizau interesele republicii unionale, etc. El cerea dreptul de a participa și lansa la forurile internaționale corespunzătoare (ONU, UNESCO, CAER ș.a.), anumite inițiative, de a deschide peste hotare, acolo unde o cer interesele republicilor unionale, reprezentanțe consulare și comerciale proprii, iar în cazul demersurilor corespunzătoare din partea statelor străine – de a acredita reprezentanți ai acestora în republicile unionale, considerînd rațională ideea colaborării mai active a RSSM în relațiile cu țările din spațiul balcanic, participarea Moldovei la comunitatea țărilor dunărene. În acest context vom remarca faptul, că P. Comendant în calitatea sa de ministru al RSSM a fost primul diplomat moldovean, reprezentant al URSS, care în cadrul celei de-a 38-a Sesiuni a Adunării Generale a ONU (25 noiembrie 1983), a rostit un discurs de la

tribuna Organizației în chestiunea politicii de apartheid promovată de autoritățile Republicii Africii de Sud împotriva populației de culoare.

Printre primele vizite oficiale în România, subsemnatul s-a aflat în fruntea delegației Ministerului Culturii (august 1989), care timp de o săptămână a avut întrevederi cu conducerea organelor de cultură din București, Iași, Brașov (fost orașul Stalin), Bacău și Piatra-Neamț.

Exemplu cert de restabilire a adevărului istoric și promovare a interesului național reprezintă și experiența acumulată de MAE a RSSM, cu acordul conducerii de vîrf de la Chișinău, în coordonarea unor activități cu Ministerul de resort din Ucraina, care au avut loc în 1990, privind discuția la nivelul mediului academic din cele două republici ale URSS (ambele devenite peste 1 an state independente) în problema delimitării teritoriale produsă în toamna anului 1940. Subsemnatul a informat conducerea Moldovei de atunci că printre problemele cele mai acute abordate de opinia publică în cadrul manifestațiilor de masă se evidențiază transmiterea teritoriilor moldovenești de sud și nord Ucrainei vecine, propunînd să fie solicitată permisiunea Moscovei de a organiza examinarea ei de către mediul academic din ambele republici. Fiind susținută propunerea de către secretarul CC de atunci I.Guțu, mi s-a încredințat redactarea unui demers adresat liderului sovietic M. S. Gorbaciov, în care era argumentată organizarea discuțiilor tematice în bază de paritate și în cîteva runde. Acceptul Moscovei a sosit destul de operativ, fiind stabilit formatul și numărul de 3 runde. Grupul de specialiști din RSSM s-a creat în componența istoricilor: acad. A. Lazarev, doctorii habilitați în științe istorice V.Zelenciuc, I. Niculiță (decanul Facultății de Istorie a USM), P.Parasca și A. Roman (reprezentantul organului central decizional al Moldovei - C.C.) și alte 7 persoane cunoscute, ce reprezentau știința istorică din Moldova, precum și 7 – din RSSU, negociindu-se activitățile organizatorice cu secretarul CC al partidului din Ucraina Leonid M. Kravciuk (devenit apoi primul președinte ales democratic al Ucrainei).

Istoriografia recentă confirmă acest eveniment, absolut novatoriu, care a durat 3 zile în capitala URSS, fiind publicate și documentele retrase de la index, care confirmă că în aprilie 1990 ei „*au repus în mod tranșant chestiunea trasării hotarelor dintre RSS Moldovenească și RSS Ucraineană în 1940, în timpul unei mese rotunde dintre istoricii moldoveni și cei ucraineni*». Alcătuitoarii studiului respectiv comentau că această rundă a istoricilor a avut loc «*la Moscova, pe „teren neutru”, fiind moderată de către N. I.Hmara, profesor, doctor în filozofie, cercetător științific principal la instituția gazdă*», iar «*stenograma întrunirii, de 192 pag., a fost trimisă de S. Slobodneak, șef-adjunct al departamentului relații interetnice din cadrul CC al PCUS lui Petru Lucinschi, prim-secretar al CC al PCM (noiembrie 1989–februarie 1991), cu rugămintea ca datele discuției să nu fie făcute publice, dată fiind sensibilitatea chestiunii*»[13, p.58].

Personal pot confirma că în ultima zi a primei runde de discuții la nivel academic partea ucraineană a acceptat argumentele și documentele istorice prezentate

de partea moldovenească, convenind să fie continuate discuțiile în tematica dată la următoarea rundă de la Kiev și apoi, la a treia - de la Chișinău. Însă reprezentanții Ucrainei au târăgănat cu organizarea întrevederii istoricilor la Kiev și Chișinău (secretarul CC L. M. Kravciuc în convorbirile telefonice motiva că istoricii ucraineni încă nu erau gata de dispută), după care au abandonat orice discuție la subiect.

Astfel, acum un sfert de secol, Republica Moldova apărea la intersecția intereselor geostrategice ale marilor puteri în această zonă a Europei – SUA, UE, Rusia [14, p. 61]. Această realitate geopolitică și-a lăsat amprenta și continuă să determine conținutul interesului național al statului și formele lui de manifestare în diferite condiții istorice, ce a îmbibat în sine practic toate nuanțele scindării provocate de divizarea economico-culturală și politico-militară a continentului european, mai ales a regiunii lui sud-estice, pe parcursul a mai multor secole. Tradițiile istorice a acestui fenomen în Moldova sînt destul de pronunțate, care pot fi utile în implementarea lui în noile condiții și realități. Evaluand tendințele generale de dezvoltare a serviciului diplomatic în sistemul politicii externe și al diplomației sovietice, îndeosebi din perioada ultimului deceniu (1982-1991), putem conchide că RSSM obținuse anumite împluterniciri reale în sfera diplomației, dispunînd și de un minister propriu de specialitate, deși ea încă rămănea în continuare în afara unei încadrări nemijlocite în sfera relațiilor internaționale. Ministerul de externe de la Chișinău nu-și exercita deplin funcțiile sale firești pentru asemenea instituție, de a elabora și promova de sine stătător politica externă moldovenească. Practic, activitatea sa, în esență, se reducea la executarea funcțiilor protocolare, iar în unele cazuri și a celor consulare. Primul președinte ales democratic al României I. Iliescu menționa că „*Declarația din 27 august 1991 de proclamare a independenței Republicii Moldova, ... a fost un pas important*»[15, p. 86]. Și primul ambasador al României la Chișinău, M. Enache, reitera că «*...când s-a proclamat independența Republicii Moldova, România a fost primul stat care a făcut declarația de recunoaștere a acestui excepțional moment din istoria populației de pe malul stîng al Prutului*” [16, p. 86].

Referințe bibliografice:

1. Ciobu Em. Apariția și dezvoltarea statului Republica Moldova: probleme și perspective ale identității. // .Ava.md, 28 февраля 2012.
2. Cebotari S., Saca V. Evoluția relațiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană prin prisma interesului național. MOLDOSCOPIE: (Probleme de analiză politică). / Univ. de Stat din Moldova. - Ch.: CEP al USM, 2004. P.XXIV. – 2004. – 177 p.
3. Beniuc V., Cujbă D. Semnificația conceptului de relații internaționale//Analele științifice ale USM, vol.I. II Chișinău 2000, 262 p.
4. Saca V. Evoluția conceptului de interes național în condițiile globalizării. Materialele conferinței științifice internaționale din 20-21 noiembrie 2004 - Iași: Ed. „PAN EUROPE”, 2005.

5. Saca V., Interese politice și relații politice. Dimensiuni tranzitorii. - Chișinău: CE USM, 2001, pag 64.
6. Burian A. Caracteristicile serviciului diplomatic al Republicii Moldova // Legea și viața, 2005, nr.8, pag. 4-9; Ibidem. Introducere în practica diplomatică și procedura internațională, Chișinău, Edit. „Cartier”,2000, 181 p.
7. Roman A. Primul tratat internațional al Moldovei – punctul de pornire a diplomației moldovenești, în: Cartea de citire la istoria Moldovei din epoca antică până în sec. al XVIII-lea. Chișinău, 2015.
8. Roman A., Ioviță Alexandrina. Vectorii politicii externe a Moldovei – subiect de drept internațional în perioada domnitorului Ștefan cel Mare. În: Integrare prin cercetare și inovare. Conf. Șt. națională cu participare internațională. 10-11 noiembrie, 2014. Vol. I “Științe sociale”. Chișinău: CEP USM, 2014; Roman A. Rolul alianțelor moldo-slave ale lui Ștefan cel Mare în fortificarea independenței statale. În cul.: Славяне в карпато-дунайском регионе: вопросы взаимовлияния этносов и культур. Матер. Международной научно-практич. конференции. Кишинэу, 2014, с. 77 – 95.
9. Roman A. Antioh Cantemir în Serviciul diplomatic al Rusiei, în: Cartea de citire la istoria Moldovei din epoca antică până în sec. al XVIII-lea, p. 105-107, 116-119. Chișinău, 2015.
10. Boia L. Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune, București: Humanitas, 2013; Boari V., Gherghina S., Murea R. Regăsirea identității naționale. Iași: Polirom, 2010.
11. Gorincioi Gh. Comitetul Central pe timpurile lui Grossu și Lucinschi. Chișinău, Editura Tipocart Print, 2013.
12. Комендант, П. МАЕ ал Републичий: Тимпул скимбэрилор ши акциунилор // Комунистул Молдовой, 1989, nr. 7.
13. Cașu Ig., Șarov Ig. (editori). Republica Moldova de la Perestroikă la Independență. 1989-1991. Seria: RSSM în documente. Documente secrete din arhiva CC al PCM. Ch. : Cartdidact, 2011, Reclama. – 692 p.; Республика Молдова от Перестройки к независимости, 1989-1991. Секретные документы из архива ЦК КПМ, 2011, 637 с.
14. Cozma A., Recunoașterea internațională a RM și stabilirea relațiilor diplomatice cu statele lumii (1990-2001) //Analele științifice ale USM , vol II.- Chișinău 2002, 150 p.
15. Buzan B. Popoarele, statele și frica, Chișinău: Editura Cartier, 2014; Buzan B., Wæver Ole, de Wilde Jaap. Securitatea. Un nou cadru de analiză, CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011.
16. King, Charles. Moldovenii. România, Rusia și politica culturală, Editura Arc, Chișinău, 2005.